

Numaraları bölümü verilmiştir. Bu durum da yazmaların Tasnifli bir biçimde düzenli bir şekilde enstitü de korunduğunu göstermektedir. Kitabın en son kısmını da içindekiler bölümü olmaktadır.

Prof. Dr. Ts. Abuladze ve Dr. M. Iluridaze'nin ortak çalışması olan bu katalog Gürcistan'daki Türkçe El yazmalarının zenginliğini ve Türkçe'nin bu coğrafyadaki hâkimiyetini göstermektedir. Sadece katalog çalışması bir kitap oluşturacak güçteki bu yazmalar Türkoloji ilmine, Türk kültür ve tarihine yeni ve ölümsüz katkılar sağlayacak zenginliktedir. Kısaca yüzlerce Türkçe elyazmasının Gürcistan'da ilim âlemine sunulmak üzere Elyazmaları Enstitüsünde araştırmacıları beklediği gerçeğini bu kitaptan öğrenmekteyiz. Eser Gürcistan'daki Türkçe elyazmalarını ortaya çıkarılması bakımından ilk kaynaktır.

Abanoz Küçük

Günay Karaağaç
TÜRKÇENİN DÜNYA DİLLERİNE ETKİSİ
V. LEFKE EDEBİYAT BULUŞMASI
(29-30 Nisan 2004)
Akçağ Yayınları, Ankara, 2004

Ortaokulda Genel Türk Tarihi dersini işlerken aklımda hep o Türk kavimleri göçünü anlatan harita gelir. Orta Asya'dan dünyanın her tarafına uzanan göç yollarını simgeleyen kırmızı çizgiler o zamanlar zihnimi hep meşgul etmiştir. Türkler, göçler ve fetihlerle beraber dünyanın hemen hemen her yerine gitmiş, bazen kök salıp varlıklarını korumuş bazen de o milletler içerisinde erimiştir. Haritaya göre göç eden Türklerin büyük bir kısmı gittikleri yerlerde erimiş, bugüne gelenlerin büyük bir kısmı ise Osmanlı coğrafyası içinde kalanlar ve ata yurdundan ayrılmayanlar olmuştur. Bu farklı coğrafyalar beraberinde farklı dinleri, alfabeleri ve kültürleri Türklerin önüne sunmuş, her alfabe ve din değişimi Türk dilinde kelime kadrosu bakımından büyük değişimlere sebep olmuştur. Farklı dillerden Türkçenin ödünç kelime alımında çok etkilenmesi, bu etkinin yazılı dilde Selçuklu ve Osmanlı dön-

minde çok ileri düzeye varması Cumhuriyet sonrası sadeleşme hareketleriyle birlikte siyasal bir konu haline gelmiş, bu konu Türkologların bilimsel bakışları yanında güncel ve popüler olarak da çok tartışılmış ve hala da tartışılmaya devam etmektedir. Ancak bu tartışmalar, Türkçenin her gittiği yerde her karşılaştığı dilden onlarca kelime alan, sanki yetersiz ve etkileme kabiliyeti olmayan bir dil gibi algılanmasına sebep olmuştur. Birçoğumuz fakültede birçok farklı bölümde ders işlerken öğrencilerin “Hocam, hep Türkçe yabancı dillerden kelime almış, peki biz başka dillere hiçbir şey veremedik mi?” gibi duygusal sorulara muhatap olmuştuzdur. Bu düşüncenin aslında toplum içinde birçok Türk insanının zihnini meşgul eden konulardan biri olduğu ve bu bakımdan güncel ve popüler bir yönünün de bulunduğunu belirtebiliriz.

Çok farklı bölgelere göç eden Türk milletinin, farklı toplumların dillerini nasıl etkilediği sorusuna şimdiye kadar net bir cevap bulamıyorduk. Ancak 2004 yılında Lefke’de yapılan bir sempozyum tam da bu sorumuza cevap veren çok ciddi bir çalışma oldu. Aslında bu sempozyumda sunulan bildiriler, bu konuya bir kapı araladı ve meseleye son noktayı koymaktan öte bir başlangıç noktası oldu. Bu sempozyumdaki bildirileri daha önce bu konuda çeşitli çalışmalarıyla tanıdığımız tecrübeli Türkolog Günay Kara-ğaç bir kitapta yayımladı.

Her yıl Lefke Avrupa Üniversitesi ve Lefke belediyesinin ortaklaşa düzenlediği “Lefke Edebiyat Buluşması” adlı toplantının 2004 yılındaki konusu ve başlığı “Türkçenin Dünya Dillerine Etkisi” olarak belirlenmiştir. 29-30 Nisan 2004 yılında uluslararası bir sempozyum niteliği taşıyan toplantıda her biri kendi sahasının uzmanı olan kişiler tarafından Türkçenin çeşitli dillere etkileri bakımından farklı bildiriler sunulmuştur. Aslında bu konu diller arası etkileşimle yakından ilgilidir. Bu anlamda sempozyum Lars Johanson’un yürütücülerinden olduğu *Mainz Projesi “Güneybatı Asya ve Kuzeydoğu Afrikada dil ve kültür ilişkileri”* konulu araştırmaya da kaynaklık edecek niteliğe sahiptir. Türkçe dünyanın en eski beş dilinden biridir. Bugün revaçta olan birçok dilin isminden bile söz edilmezken Türk diliyle kütüphaneler dolusu kitaplar kaleme alınmıştır. Türkçenin bu durumu göz önüne alındığında birçok dile az veya çok kelime boyutundan öte yapısal olarak da etki ettiğini düşünebiliriz. Karağaç’ın kitabında Arapça, Farsça, Urduca, Rusça, Macarca, Fince, Avarca dillerine yaptığı etkilerden söz edilmiştir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi bu kitap bu konuda

bir başlangıç, çocukluğumuzdan bu yana zihnimizi meşgul eden sorulara bir nebze olsun cevap vermektedir. Yoksa Osmanlı coğrafyası incelendiğinde özellikle Balkan coğrafyasında birçok Türkçe kelimenin o dillere girdiği gözlemlenmektedir. Ancak kitap bu yönüyle bile ilk olması nedeniyle çok önemlidir. Kitabın bilimsel yönü olduğu kadar popüler yönü de vardır. Kitapçılarda Türko-loglardan fazla bu kitabı farklı meslek gruplarından insanların aldığı gözlemlenebilir.

Kitapta Karaağaç bir sunuş yapmış, bunun yanında on iki uzmanın on iki bildirisi yer almıştır. Sunuş kısmında Karaağaç, sempozyum hakkında genel bir bilgi verdikten sonra dil ilişkilerine değinmiş, Türkçenin eskiliği ve geniş alanlara yayılmış olduğundan bahsetmiştir. Bu kısımda Karaağaç üç önemli haberi müjdelemektedir. Birincisi, Naciye Güngörmüş'ün Bulgarcadaki Türkçe sözler üzerine uzun yıllardır süren çalışmalarını artık tamamlayabileceğini belirtmiş. İkincisi ise, Lázló Rásony ve sonra asistanı İmre Baski tarafından Türk onomastiği projesinin tamamlandığı ve sonuçlarının yayımlanmak üzere olduğudur. Üçüncüsü ve kitabın konusu bakımından en önemli çalışmalardan birisi olan bizzat Karaağaç tarafından uzun yıllar çalışılan "Yabancı Dillerde Türkçe Alıntılar Sözlüğü" adlı çalışmanın tamamlanma aşamasına geldiğidir.

Kitapta ilk olarak, Özkan Özteken'in, "*Türkçenin Dünya Dillerine Etkisine Genel Bir Bakış*" adlı makalesi vardır. Özteken, bu çalışmasında Türkçenin Çince, Farsça, Urduca, Arapça, Rusça, Ermenice, Macarca, Romence, Bulgarca, Sırp-Hırvatça, Arnavutça, Yunanca ve Finceyle olan ilişkilerinden kısaca bahsetmiş ve bu dillere verdiği ödünç kelimelerin sayısını belirtmiştir. Ayrıca yazının sonunda kısaca Almanca ve İngilizceye verilen ödünç kelime sayılarını belirtmiştir.

Kitabın ikinci makalesi Halil Açıkgöz'ün "*Kuranda Türkçe Kelime Var mı?*" isimli yazısıdır. Bu yazıda Açıkgöz genel olarak Arap diline ve bu dilin Türkçeye ilişkilerine değindikten sonra Kuran'da geçen gassâk, gulâm ve talâk kelimelerinin Türkçe olabileceğini belirtir. Bunun yanında Türkçe ile ilişkilendirilen kelimelerin sayısının daha fazla olduğunu başka araştırmacıların yayınlarına dayanarak ortaya koyar.

Üçüncü yazı Münevver Tekcan'ın "*Urducadaki Türkçe Kelimeler ve Bunların Tematik İncelemesi*" adlı makalesidir. Tekcan, ma-

kalesinde Türkçe, Hintçe-Urduca ilişkilerinden bahseder. Makalede çeşitli konularda 227 Türkçe sözün Urduçaya girdiği görülmektedir. Tekcan bu kelimeleri konularına göre sınıflandırmış ve son kısımda istatikselsel bir tablo eklemiştir. Dördüncü yazı yine aynı konuda yazılmış olan Erkan Türkmen'in "*Urducada Türkçenin İzleri*" adlı yazısıdır. Türkmen yazısında Hindistan ve Pakistan'daki Türk dili ve kültürünün etkisinden bahseder.

Beşinci makale ise Alla Yangın'ın "*Rusçadaki Türkçe Sözcük Üzerine Tematik Bir İnceleme*" adlı yazısıdır. Yangın makalesinde 6.-7. yüzyıllara dayanan Türk-Rus ilişkilerinden bahseder. Araştırmalarına göre Yangın, Rusçada yaklaşık 1700 Türkçe kelimenin varlığından bahseder ve bunları konularına göre sınıflandırır.

Kitaptaki altıncı makalede Hasan Köksal "*Türk Adı ve Türk İmajı*" üzerinde durur. Köksal çeşitli milletlerde Türk adının ve imajının tarihi veriler doğrultusunda nasıl algılandığı ve yorumlandığını etraflıca anlatır.

İmre Baski, kitabın yedinci makalesinde "*Eski Macar Adverbinin Türk Niteliği Üzerine*" isimli yazısını kaleme alır. Baski, bu yazısında Macarcadaki Türkçe ödünç adlardan öte, yapısal ve işlevsel olarak Macarların ad vermesinde Türkçenin etkisini ortaya koymaya çalışır. Makalede Macarların ad vermede yapısal ve işlevsel olarak birçok noktada Türkçeden etkilendiğini görmekteyiz. Türkçeden alınan adların da çok olduğunu belirten Baski, bunun başka bir makale konusu olduğunu belirtir. Yine aynı konuya Naciye Güngörmüş Türkçeden Macarcaya geçen sözcüklerdeki anlam değişimleri ve anlam kaymalarını inceler. Bu iki yazıdan Macarcanın Türkçeden oldukça fazla etkilendiği sonucuna varıyoruz.

Sekizinci makalede "*Fincedeki Türkçe Alıntılar*" üzerine iki araştırmacı Ferah Öner ve Mustafa Öner çalışmışlardır. Araştırmacılar Fincenin etimolojik sözlüğünde 118 Türkçe kökenli sözcük olduğunu ve bunların bir kısmının Rusça yoluyla Finceye geçtiğini belirtirler.

Dokuzuncu makalede tecrübeli Türkolog Metin Karaörs "*Türkçenin Zaman ve Mekan Boyutları*"nı inceler. Karaörs, makalesinde Türkçenin dünyanın en eski beş dilinden birisi olduğunu ve mekan olarak da çok geniş bir coğrafyaya yayıldığını belirtir. Ayrıca Türkçenin zenginliğinden, musikiye uygunluğundan, anlatım gü-

cünden, kelime yapımı ve çekiminden, cümle yapısının sağlamlığından bahseder.

Kitabın on birinci makalesinde Halil Açıkgöz, “*Avarcaya Türkçeden Verdiğimiz Kelimeler*”i inceler. Açıkgöz, Kafkas topluluklarını ve bölgenin siyasi yapısını anlattıktan sonra Avar tarihine, topluluklarına ve ağızlarına değinir. Makalenin sonunda Türkçe-Yakın Anlamları-Avarca olarak sınıflandırılmış kelimeleri karşılıklı olarak tabloda ortaya koyar. Açıkgöz, bu kısımda epeyce kabarıklık bir liste hazırlamıştır.

Kitabın son yazısı ise Yusuf Azmun’un “*Farsçadaki Türkçe Sözcükler*” adlı makalesidir. Azmun, makalesinde çeşitli kelimeleri inceledikten sonra, günümüz Farsçasında bile araştırılmamış yüzlerce sözcük olduğunu, Farsçadaki çok sayıda Türkçe aşiret ve şahıs adlarından bahseder.

Anlattığımız bu on iki değerli yazı Türkçenin farklı dilleri etkileme noktasında bizlere bir fikir kazandırması açısından çok önemlidir. Her araştırmacının makalesinden sonra aslında orada belirtilenden çok fazla ödünç kelimenin bulunduğu ve bunların araştırmalar ilerledikçe ortaya konulacağını anlıyoruz. Ayrıca bu sahanın oldukça bakir ve araştırılmaya muhtaç olduğunu görmekteyiz. Türklerin ve Türkçenin çok geniş bir coğrafyaya yayıldığını ve tarih boyunca gittiği bölgelerde siyasi olarak üstün güç durumunda bulunduğunu göz önüne alınırsa, Türkçenin birçok dile zannettiğimizden fazla ödünç kelime verdiğini tahmin edebiliriz. Türkçe farklı dillerden birçok kelime alıp yapısal olarak da etkilendiği gibi, birçok dile kelime vermiş ve onları yapısal olarak da etkilemiştir. Araştırmalar yapıldıkça bunlar daha ayrıntılı ve somut biçimde ortaya çıkacaktır.

Mehmet Dursun Erdem